

Szárnyal, nem mozdul

Szemadám György 70

LAJTA GÁBOR

Városi Galéria, Szigetszentmiklós, 2017. IX. 30. – X. 30.

Nem nagyon lesznek madaras képeim a kiállításon, noha megkerülni sem lehet őket – mondta Szemadám György mintegy szabadkozva, amikor felkért a megnyitóra. Nem is akarok a madarakról beszélni, válaszoltam. De persze: milyen madarakról? – kérdezhetnék. Felrémlik, ahogy annak idején Huszárík Zoltán nézett rám gyanakodva, amikor az *Elégia*-ról faggattam: „A lovak?!“

Hát igen. Nincsenek itt, kérem, se lovak, se oroszlánok, se madarak. És az a madármask, amit a festő visel a képén? Talán mert ő a sámán. Meg akar idézni valamit, azért van rajta a mask. Ez bizony valószínű, simíthatnám meg bölcsen a szakállamat: megidézni, ugyanakkor elrejtteni. Mert a mask – rejtőzés. Csakhogy festőnk nem rejtőzködő, hanem a nyilvánosság elé bátran kilépő ember. Archetípusa: a Hős.

De amikor megkérdeztem egyszer, hogy a tarot lapjai között hova helyezné önmagát, azt válaszolta, hogy ő a Bolond. A nulla, a semmi. (Persze – tehetném hozzá, a *Nevem: senki* a westernek igazi hőse, a Harmonikás, az Idegen, akik körül a játszma forog.)

Ám hiába a tarot-beli Bolond, vele sem értünk a végére. Mert igaz, hogy csak bolond lehet, aki egy oroszlán sörényét szárítja hajszárítóval, de bolond-e, ki gyerekkora óta gyöngybetűkkel tudományos jegyzeteket körmöl, s felnőtt fejjel is folytatja mindezt madárlesen, afrikai utakon, és többféle műfajban könyvek sorát jelenteti meg? Miért e sok feljegyzés, miért e sok szócikk, elemzés, történet és kutatás, ikonológia és mitológia, enciklopédia és szociográfia (hiszen a festőnek Matisse szerint először épp a nyelvét kéne kivágnia) –, mégis miért ír és beszél a festő?

Azért, mert ez az archetípus már a Gondolkodó, a fausti ember. Szemadám Györgynek, aki gyerekkorában kutatónak készült, életterhe (nehézsége, jutalma, egyedisége) az, hogy három-négy archetípus találkozik benne.

Akkor most mit tegyünk? Hová helyezzük őt? Ne helyezzük! Nézzük inkább a képeket! Nézzük akkor mégis ezeket a madarakat, melyek a képeken már nem madarak, hanem formák és erők! Az archetípust a forma ereje tárja föl. A madarak formájáról és színeiről a legkevesebb, amit elmondhatunk, hogy szépek, eleven, hullámzó

SZEMADÁM GYÖRGY: *Madármaskos önarckép*, olaj, vegyes technika, farost, 15×21 cm, Völgyi-Skonda Kortárs Gyűjtemény

összhangban van mindenük. Talán csak csőrük és merev szemük nyugtalanít valamennyire, és a szemhéjuk, amely oldalra mozdulva zárul, mint egy tolóablak.

Észrevették már, hogy a madaraknak egy szemük van? Nem a valóságban, hanem a képeken. 99 százalékban a jellemző nézetükből csak az egyik szemük látszik. Mert széles a látómezejük. Előre és oldalra egyaránt jól látnak. És a testük: míg csőrük előreszúr, farkuk hátra, két szárnyuk merőlegesen oldalra feszül ki. Az egész forma felülről vagy alulról nézve olyan, mint egy kereszt. Rugalmas, áramvonalas kereszt. Különösen a Tau-keresztre hasonlít, amely Szent Ferenc szimbóluma volt, nem véletlenül prédikált a szárnyasoknak. Emberi szemszögből nézve a repülő madár alakja a horizontális és a vertikális egysége, metszéspontjuk a képeken (jelképesen) az egyetlen szem.

Festőnk tehát képeiben nem rejtőzködik, hanem leleplezi – feltárja – önmagát. A sokaságot visszavezeti az Egyre. Motívumgazdagsága egyetlen szem-pontban kulminál. Ugyanakkor kiárasztja az Egyből a sokaságot. Stílusosan nézve – s most engedjenek meg húsz másodpercnyi művészettörténetet – képeiben olykor még Kandinszkij sugárzó körei is benne vannak. Meg Bálint Endre. A kínai Sun Long vagy a japán Ógata Korin. Lucio Fontana. Egy ismeretlen céltáblafestő. Arnold Böcklin szelleme. Paraszti faragványok. Alkimista ábrák. Szecesszió. Max Ernst. Az eredetiség – Hamvas Béla szerint: új elrendezés. És – tegyük hozzá – aki ennyi mindent egyesíteni tud, az nagyon sokat tud.

Szemadám képein az archetípusok (a hős, a gondolkodó, a bölcs s még olykor a női archetípusok) többes jelenléte érhető tetten. De a madár alakjában egyesülnek, nem tudnak egymás mellé rendelődni, mint tudományos könyvben a tételek. A többféle archetípus találkozik és összeolvad. Az összeolvadás középpontja a szem. A pont, az origó. A nulla: a Bolond, vagyis a Vándor.

Miről szólnak tehát a Szemadám-festmények? Ő maga azt mondja, hogy a madár: menekülés. Szárnyalás a szabadságba. A képek tehát a menekülésről és a keresésről szólnak. El, de hova? Mintha nem azért keresnének, hogy találjanak, hanem a fausti küzdésért. Az *Alkony* című képen a kis házikó inkább fájdalmas lehetetlenség. A madarak nem hazatalálnak, számukra az alkony nem a meghitt hazatérés és megnyugvás ideje, hanem a biztos érzékű éjszakai repülés kezdete, tovább, hatalmas távlatokba.

Csakhogy:

„Alig indultak el a sétára, mester és tanítványa, vadludak szálltak el a fejük felett.

- Mik ezek? – kérdezte Ma-cu.
- Vadludak – nézett föl Paj-csang.
- Hová mennek?
- Már elrepültek.

Ma-cu megragadta és úgy megcsavarta Paj-csang orrát, hogy tanítványa felüvöltött kínjában.

- Azt mondtad, elrepültek? – harsogott Ma-cu.

Erre Paj-csang megvilágosodott.”

fotó: Hars László

SZEMADÁM GYÖRGY:

Vörös fogoly II., olaj, vászon, 50×80 cm, Völgyi-Skonda Kortárs Gyűjtemény

SZEMADÁM GYÖRGY:

Tizennégy daru, olaj, vegyes technika, farost, 40×50 cm, Völgyi-Skonda Kortárs Gyűjtemény

A madarak nem repültek el, hanem mindig is ott voltak. Ez a zen anekdota értelme. Mindig ott voltak, és soha nem voltak ott.

Nem nagyon lesznek madaras képeim ezen a kiállításon, mondta a festő. Igaza volt.